



Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

30.03.2021. Nr. 1-8/15

Latvijas Republikas Saeima
saeima@saeima.lv

Par atbalstu Covid-19 izraisītās krīzes apstākļos

Tā kā, turpinoties Covid-19 pandēmijas izplatībai, arvien vairāk tika slēgtas atsevišķas pirmsskolas izglītības grupas vai iestādes, un mācības vispārējās izglītības programmā organizētas attālināti, virknē ģimeņu, kurās aug bērni vecumā līdz 10 gadu vecumam vai bērns ar invaliditāti vecumā līdz 18 gadiem un kurās vecākiem darba specifikas dēļ nav iespēja strādāt attālināti, ir nepieciešams atbalsts bērna pieskatīšanai. Šāds atbalsts ir nepieciešams arī personām, kas ir atbalsta personas personai ar invaliditāti no 18 gadu vecuma, kurai pašvaldība piešķirusi dienas aprūpes centra vai dienas centra pakalpojumu un kura ar Covid-19 infekciju saistīto apstākļu dēļ nedrīkst apmeklēt dienas aprūpes centru.

[1] Tādējādi tika ieviests slimības palīdzības pabalsts, kuru sociāli apdrošinātajai personai ir tiesības pieprasīt vienu reizi laikposmā no 2020.gada 2.decembra līdz 31.decembrim un vairākkārt laikposmā no 2021.gada 1.janvāra līdz 2021.gada 30.jūnijam.

Slimības palīdzības pabalsta piešķiršanas un izmaksas nosacījumi ir ietverti likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" pārejas noteikumu 48. līdz 53.punktā. Proti, likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" pārejas noteiktumu 48.punkts noteic, ka [...] laikposmā no 2021.gada 1.janvāra līdz 2021.gada 30.jūnijam tiesības uz slimības palīdzības pabalstu ir šādām sociāli apdrošinātām personām:

1) vienam no bērna vecākiem, vienam no adoptētājiem, kura aprūpē un uzraudzībā pirms adopcijas apstiprināšanas tiesā ar bāriņtiesas lēmumu nodots adoptējamais bērns, audžuģimenes loceklim, kurš noslēdzis līgumu ar pašvaldību, aizbildnim vai citai personai, kura saskaņā ar bāriņtiesas lēmumu bērnu faktiski kopj un audzina, ja šī persona nevar strādāt attālināti un aprūpējamais bērns ir vecumā līdz 10 gadiem (ieskaitot) vai bērns ar invaliditāti līdz 18 gadu vecumam un ja bērns ar Covid-19

infekciju saistīto apstākļu dēļ nedrīkst apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi vai mācības vispārējās izglītības programmā notiek attālināti;

2) personai, kas ir atbalsta persona personai ar invaliditāti no 18 gadu vecuma, kurai pašvaldība piešķirusi dienas aprūpes centra vai dienas centra pakalpojumu un kura ar Covid-19 infekciju saistīto apstākļu dēļ nedrīkst apmeklēt dienas aprūpes centru vai dienas centru.

Likuma “Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” pārejas noteikumu 51.punkts noteic, ka slimības palīdzības pabalsta saņemšanai ir jāiesniedz darba devēja apliecinājumu, ka persona nevar strādāt attālināti, kā arī izglītības iestādes izziņu par bērna apmeklētās pirmsskolas izglītības grupas vai iestādes atrašanos karantīnā vai mācību procesa organizēšanu attālināti vai pašvaldības, dienas aprūpes centra vai dienas centra izziņu, ka ar Covid-19 infekciju saistīto apstākļu dēļ dienas aprūpes centra vai dienas centra pakalpojumi nav pieejami. Vienlaikus Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra ir skaidrojusi, ka periodā, kad visām skolām valstī vienoti ir noteiktas attālinātās mācības, pieprasot slimības palīdzības pabalstu, izglītības iestādes izziņa par mācību organizēšanu attālināti nav jāiesniedz.¹

Tādējādi slimības palīdzības pabalstu piešķir, ja izpildās divi nosacījumi, proti, persona nevar strādāt attālināti un ir jāaprūpē bērns vai jāsniedz atbalsts personai ar invaliditāti.

Šajā gadījumā pabalstu atbilstoši likuma “Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” pārejas noteikumu 50.punktā noteiktajam izmaksā 60% apmērā no personas vidējās apdrošināšanas iemaksu algas, kas aprēķināta saskaņā likumā “Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” noteikto kārtību². Minimālā pabalsta apmērs likumā nav noteikts.

[2] Balstoties uz Tiesībsarga biroja saņemtajiem iedzīvotāju iesniegumiem, tiesībsargs ir konstatējis vairākas situācijas, kurās slimības palīdzības pabalsta veidā sniegtais atbalsts neatbilst Latvijas Republikas Satversmē (turpmāk – Satversme) garantētajām pamattiesībām.

Pirmkārt, tiesībsarga ieskatā likuma “Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” pārejas noteikumu 50.punktā noteiktais slimības palīdzības pabalsta apmērs – 60% no personas vidējās apdrošināšanas iemaksu algas – neatbilst Satversmes 91.pantā iekļautajam vienlīdzības principam. Ja vecākam vidējās iemaksu algas aprēķina periodā ir bijusi minimālā darba alga, tad pabalsts ir uz pusi mazāks (253 *euro*)³ salīdzinājumā ar minimālo dīkstāves atbalstu. Līdzīgā situācijā ir dīkstāves atbalsta saņēmēji, kuriem ir nodrošinātas tiesības saņemt atbalstu 70 % apmērā no vidējās bruto darba samaksas, bet ne mazāk par 500 *euro* mēnesī⁴. Tiesībsarga ieskatā šāda atšķirīga attieksme pret personām, kuras atrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, nav pamatota un ir pretrunā Satversmes 91.pantā garantētajam tiesiskās vienlīdzības principam.

¹ Dārziņa L. Ārkārtējās situācijas pabalsti un cits atbalsts 2021.gada pirmajā pusē. LV portāls, 10.02.2021.

Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/324698-arkartejas-situacijas-pabalsti-un-cits-atbalsts-2021-gada-pirmaja-puse-2021>

² Likuma “Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” pārejas noteikumu 50.punkts.

³ Aprēķinot pabalsta apmēru atbilstoši likuma “Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 31.pantā noteiktajam.

⁴ Ministru kabineta 2020.gada 24.novembra noteikumu Nr.709 “Noteikumi par atbalstu par dīkstāvi nodokļu maksātājiem to darbības turpināšanai Covid-19 izraisītās krīzes apstākļos” 6.punkts.

Otrkārt, tiesībsargs uzskata, ka savienot darbu ar pirmsskolas un sākumskolas vecuma bērna pieskatīšanu ir sarežģīti vai pat neiespējami. Tas, ka, veicot darbu attālināti, vecāks atrodas mājās, nenozīmē, ka šajā laikā viņam ir iespējams vēl arī pieskatīt bērnu, pievērst tam nedalītu uzmanību. Šāda pieeja nav pareiza un **neatbilst vislabākajām bērna interesēm.**

[3] Izvērtējot minētos aspektus, tiesībsargs 2021.gada 19.februārī nosūtīja vēstuli Ministru prezidentam ar lūgumu pārskatīt kritērijus slimības palīdzības pabalsta piešķiršanai, ņemot vērā bērna labākās intereses, un pilnveidot tiesisko regulējumu, novēršot atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras saņem slimības palīdzības pabalstu un dīkstāves atbalstu.

Šā gada 9.martā tiesībsargs saņēma Ministru kabineta atbildi Nr.18/TA-420/1203⁵, kurā norādīts sekojošais.

1) Izvērtējot priekšlikumu novērst atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras saņem slimības palīdzības pabalstu un dīkstāves atbalstu, Ministru kabinets norādīja, ka dīkstāves atbalsts un slimības palīdzības pabalsts tiek izmaksāts divās atšķirīgās situācijās. Dīkstāves atbalsts tiek nodrošināts, ja darba devējs Covid-19 infekcijas izplatības laikā noteikto ierobežojumu dēļ nav tiesīgs veikt uzņēmējdarbību un nodarbināt savus darbiniekus. Proti, šajā gadījumā **darbinieks nevar šo situāciju nekādi ietekmēt un turpināt strādāt.**

Savukārt slimības palīdzības pabalsts tiek izmaksāts tām personām, kuru nodarbinātība nav objektīvi ietekmēta, proti, darba devējs var nodrošināt darbu un iespēju gūt ienākumus darbiniekam, bet **darbinieks bērna aprūpes vai atbalsta nodrošināšanas personai ar invaliditāti dēļ nevar strādāt klātienē un arī nevar darbu veikt attālināti.** Proti, šajā gadījumā darba devējs nodrošina iespēju darbiniekam turpināt strādāt, taču darbinieks to nevar izdarīt iepriekš minēto iemeslu dēļ.

Ņemot vērā minēto, Ministru kabineta ieskatā minētās grupas neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, jo viena grupa nevar objektīvu iemeslu dēļ strādāt un gūt ienākumus, savukārt otrai grupai pastāv iespēja strādāt un gūt ienākumus. Tādējādi arī valsts nodrošinātais atbalsts šīm grupām var būt un tam ir jābūt atšķirīgam, lai motivētu personas pēc iespējas turpināt strādāt un gūt ienākumus. Pastāv iespēja, ka, paredzot slimības palīdzības pabalsta minimālo apmēru, piemēram, 500 *euro*, darbinieki būs motivēti izvēlēties šo pabalstu arī situācijās, ja bērna pieskatīšanu faktiski varētu nodrošināt, turpinot strādāt. Tas ir iemesls, kādēļ slimības palīdzības pabalsts ir noteikts līdzīgi kā vecāku pabalsts 60 % apmērā no iepriekšējiem ienākumiem kā pabalsts, kas vairāk ir paredzēts bērna pieskatīšanai, nevis saistīts ar darbinieka dīkstāvi.

2) Savukārt izvērtējot priekšlikumu pārskatīt kritērijus slimības palīdzības pabalsta piešķiršanai, Ministru kabinets norādīja, ka patlaban ar grūtībām nākas sastapties gandrīz visiem iedzīvotājiem – gan tiem, kuri aprūpē pavisam mazus bērnus, gan tiem, kuri aprūpē skolas vecumu sasniegušus bērnus, tai skaitā pēc nostrādātas darbdienu palīdz bērniem apgūt mācību vielu, gan arī tiem, kuriem ir jā rūpējas par citu pilngadīgu personu, tādēļ valsts iespēju robežās cenšas nodrošināt atbalstu katrai no šīm grupām.

Slimības palīdzības pabalsts tika ieviests ar mērķi sniegt atbalstu tiem vecākiem, kuri nevar strādāt attālināti un aprūpējamais bērns ir vecumā līdz 10 gadiem (ieskaitot)

⁵ Pieejama: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40498638&mode=mk&date=2021-03-04>

vai bērns ar invaliditāti līdz 18 gadu vecumam un ja bērns ar Covid-19 infekciju saistīto apstākļu dēļ nedrīkst apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi vai mācības vispārējās izglītības programmā notiek attālināti. Tādējādi atbalsts ir paredzēts tikai tad, ja izpildās abi nosacījumi, proti, vecāks nevar strādāt attālināti, jo aprūpē bērnu vai sniedz atbalstu personai ar invaliditāti. Taču pabalsta mērķis nebija sniegt finansiālu atbalstu tiem vecākiem, kuri **vienlaikus var strādāt attālināti un aprūpēt bērnu** vai sniegt atbalstu personai ar invaliditāti.

Labklājības ministrija šā gada janvārī ir vērsusies ar aicinājumu pie darba devējiem, savstarpēji vienojoties ar darbiniekiem, pielāgot darba laika organizēšanas jautājumus vai arī pārskatīt darba procesus. Savukārt gadījumos, kad pielāgojumi objektīvu apstākļu dēļ (darbinieks nevar strādāt attālināti vai nevar attālināti veikt darbu pienācīgā kvalitātē (piemēram, ja pieskatāms mazs bērns, kuram pirmsskolas izglītības iestāde vai grupiņa ir slēgta Covid-19 dēļ vai bērnam sniedzams atbalsts attālināto mācību procesā)) nav iespējami, darba devēji tika aicināti izvērtēt iespēju savstarpēji **vienoties** ar darbinieku **par attaisnoto prombūtni**. Tādējādi šāda pieeja ļauj ģimenei (vecākiem) pašiem izvērtēt, kas atbilst bērna vislabākajām interesēm, un ļauj tiem vislabāk un kvalitatīvāk salāgot darba un ģimenes dzīvi, izvēloties turpināt darbu attālināti un saņemt atalgojumu, sadalot savstarpēji vai iesaistot bērnu pieskatīšanā citus ģimenes locekļus vai personas, vai nestrādāt attālināti, saņemt slimības palīdzības pabalstu un visu laiku veltīt bērna aprūpei vai personas ar invaliditāti atbalstam.

[4] Tiesībsargs nepiekrīt Ministru kabineta viedoklim, ka dīkstāves atbalsta saņēmēji nevar strādāt un gūt ienākumus objektīvu iemeslu dēļ, savukārt slimības palīdzības pabalsta saņēmējiem pastāv iespēja strādāt un gūt ienākumus, līdz ar to minētās grupas neatrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

[4.1.] Satversmes 91. pants noteic, ka visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprinātā vienlīdzības principa uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskas valsts prasība kā likumu aptveroša ietekme uz visām personām un lai likums tiktu piemērots bez jebkādam privilēģijām. Tas arī garantē likuma pilnīgu iedarbību, tā piemērošanas objektivitāti un bezkaislību, kā arī to, ka nevienam nav ļauts neievērot likuma priekšrakstus⁶. Tomēr šāda tiesiskās kārtības vienotība nenozīmē nivelēšanu, jo „vienlīdzība pieļauj diferencētu pieeju, ja tā demokrātiskā sabiedrībā ir attaisnojama”⁷.

Satversmes tiesa, interpretējot Satversmes 91. pantu, ir atzinusi, ka vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats⁸.

⁶ Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra spriedums lietā Nr. 2005-02-0106. Latvijas Vēstnesis, 148, 16.09.2005.

⁷ Satversmes tiesas 2010. gada 2. februāra spriedums lietā Nr. 2009-46-01. Latvijas Vēstnesis, 20, 04.02.2010.

⁸ Satversmes tiesas 2001. gada 3. aprīļa spriedums lietā Nr. 2000-07-0409. Latvijas Vēstnesis, 54, 04.04.2001.

Atšķirīgai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata, ja tai nav leģitīma mērķa vai ja nav samērīgas attiecības starp izraudzītajiem līdzekļiem un nospraustajiem mērķiem⁹.

[4.2.] Izvērtējot kādas normas atbilstību vienlīdzības principam, vispirms ir jānoskaidro, vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Lai to noskaidrotu, ir nepieciešams noteikt galveno šīs grupas vienojošo pazīmi.

Vienlīdzības princips prasa salīdzināt divas situācijas: to situāciju, kuru pārbauda, ar kādu citu jau pastāvošu situāciju. Pirmā situācija ir dota; otrā, jau pastāvošā situācija ir jāizvēlas pareizi. Salīdzināšanai ir jāizvēlas tāda situācija, kurai ir viena vai vairāki kopēji elementi ar pārbaudāmo situāciju. Savukārt kopējiem elementiem ir jābūt tādiem, kas pēc iespējas intensīvāk raksturotu abas situācijas.¹⁰ Tāpat ir jāizvērtē, vai nepastāv kādi būtiski papildu apsvērumi, kas norāda uz to, ka attiecīgās personu grupas neatrodas vienādos un savstarpēji salīdzināmos apstākļos.¹¹

Tiesībsargs uzskata, ka vērtējot, vai abas norādītās personu grupas atrodas vienlīdzīgos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, būtiski ir ņemt vērā, **kādas sekas minētajām personu grupām ir radījuši ar Covid-19 infekcijas izplatības laikā noteiktie ierobežojumi.** Proti, gan dīkstāves laikā, gan laikā, kad persona pieskata bērnu, kurš nevar apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi vai mācības apgūst attālināti, personai ir ierobežotas iespējas strādāt un tādējādi gūt darba ienākumus.

Situācijā, kad bērns neapmeklē pirmsskolas izglītības iestādi sakarā ar pirmsskolas izglītības iestādes (vai grupas) atrašanos karantīnā vai mācību procesa organizēšanu attālināti, vecāks ir spiests palikt mājās un pieskatīt bērnu (vai vairākus bērnus). Šeit, tiesībsarga ieskatā, būtu jānošķir gadījumi, kad personai ir iespējams savu darbu veikt attālināti, un gadījumi, kad to izdarīt nav iespējams.

Ja darbu nav iespējams organizēt attālināti, tad personai nepastāv iespēja strādāt un gūt ienākumus, un tā nav personas izvēle nestrādāt, bet gan nepieciešamība palikt mājās ar bērnu.

Lai gan Labklājības ministrija ir vērsusies ar aicinājumu pie darba devējiem, savstarpēji vienojoties ar darbiniekiem, pielāgot darba laika organizēšanas jautājumus vai arī pārskatīt darba procesus, tiesībsarga ieskatā, arī gadījumā, kad darbu ir iespējams veikt attālināti, **pieskatīt bērnu un vienlaikus pilnvērtīgi pildīt darba pienākumus attālināti, faktiski nav iespējams.** Lai gan var pieļaut, ka tas var būt atkarīgs no katra konkrētā darba rakstura, kā arī bērna rakstura un vecuma vai bērnu skaita ģimenē.

Ir secināts, ka attālinātais darbs Covid-19 pandēmijas laikā ir daudz grūtāks nekā attālinātais darbs normālos apstākļos, jo tas ir obligāts, nevis brīvprātīgs, nereti ir pilnas slodzes darbs, nevis nepilna laika vai gadījuma rakstura. Salīdzinoši visgrūtāk salāgot darba un privāto dzīvi, kā arī rūpes par ģimeni ir **sievietēm, strādājošiem ar zemiem ģimenes vidējiem ienākumiem** (līdz 300 *euro* mēnesī) un tiem, **kuriem ģimenē ir bērni** (it īpaši, ja vairāk nekā četri). Domājams, to ietekmēja bērnu attālinātais mācību process

⁹ Satversmes tiesas 2002. gada 23. decembra spriedums lietā Nr. 2002-15-01. Latvijas Vēstnesis, 188, 24.12.2002.

¹⁰ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2011. 94. – 95.lpp.

¹¹ Satversmes tiesas 2020. gada 19. novembra spriedums lietā Nr. 2020-13-01. Latvijas Vēstnesis, 225, 20.11.2020.

un ikdienas kārtības izmaiņas, par kurām rūpes galvenokārt nācās uzņemt sievietēm paralēli savu darba pienākumu pildīšanai neatkarīgi no režīma (klātienē vai attālināti).¹²

Līdz ar to arī tiem vecākiem, kuriem pastāv iespēja attālināti strādāt, laikā, kad jāpieskata bērns (vai vairāk bērni), primāri ir nepieciešams nodrošināt bērna pieskatīšanu. Turklāt, bērna pieskatīšanā Covid-19 apstākļos var nebūt iespējams piesaistīt citus ģimenes locekļus, piemēram, bērna vecvecākus, vai nolīgt aukli. Tādējādi arī šajā situācijā nodarbinātības pārtraukšana ir vērtējama kā nepieciešamība, nevis personas brīva izvēle.

Nemot vērā iepriekš minēto, var secināt, ka gan dīkstāves laikā, gan laikā, kad personai ir jāpieskata bērns, kurš nevar apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi vai mācās attālināti, personas nodarbinātība ir pārtraukta objektīvu iemeslu dēļ, un tās pamatā ir **nepieciešamība Covid-19 apstākļos, nevis personas brīva izvēle**. Tādējādi tiesībsargs uzskata, ka minētās situācijas atrodas vienlīdzīgos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, kas attiecīgi prasa līdzīgu attieksmi.

[4.3.] Taču, kā jau iepriekš norādīts, vienlīdzīgās situācijās, kad persona nevar gūt darba ienākumus ar Covid-19 infekciju saistīto apstākļu dēļ, valsts ir paredzējusi atšķirīga apmēra atbalstu. Proti, dīkstāves gadījumā personai tiek garantēti ienākumi 70 % apmērā no bruto darba algas, bet ne mazāk par 500 *euro*. Savukārt situācijā, kad persona nevar strādāt attālināti, jo ir jāaprūpē bērns līdz 10 gadu vecumam vai bērns ar invaliditāti, tiek izmaksāts slimības palīdzības pabalsts 60 % apmērā no personas vidējās iemaksu algas, turklāt šajā gadījumā minimālais pabalsta apmērs nav noteikts.

Vienlīdzība pieļauj diferencētu pieeju, ja tā demokrātiskā sabiedrībā ir attaisnojama.¹³ Tas nozīmē, ka valstij atšķirīgā attieksme ir jāpamato. Atšķirīgā attieksme divās salīdzināmās situācijās ir attaisnojama, ja izpildās trīs nosacījumi: pirmkārt, tai ir saprātīgi iemesli, otrkārt, tai ir leģitīms mērķis un treškārt, tā ir samērīga.¹⁴

Šajā ārkārtas situācijā atbalsta pasākumi dažādu sabiedrības grupu atbalstam tika ieviesti salīdzinoši īsā laikā. Vērtējot paredzētos atbalsta pasākumus, var pieņemt, ka valsts ir izvēlējusies ar Covid-19 infekciju saistītās ārkārtas situācijā paredzētos atbalsta pasākumus ieviest, balstoties uz pastāvošajiem sociālās drošības pakalpojumiem. Proti, lai nodrošinātu atbalstu dažādās situācijās, tika pielāgoti jau pastāvoši pabalsti, piemēram, pagarināts bezdarbnieka pabalsta un vecāku pabalsta izmaksas periods, paplašināti slimības pabalsta saņemšanas nosacījumi, nodrošinot iespēju saņemt pabalstu atrodoties karantīnā. Tāpat tika radīti arī jauni, iepriekš nebijuši atbalsta pasākumi, piemēram, dīkstāves atbalsts un slimības palīdzības pabalsts. Katrā minētajā situācijā atbalsts ir noteikts atšķirīgs.

Nav noliedzams, ka sociālo tiesību jomā valstij ir piešķirta plaša rīcības brīvība un lēmumi šajā jomā parasti vairāk atkarīgi nevis no juridiskiem, bet politiskiem apsvērumiem, kas savukārt atkarīgi no likumdevēja priekšstata par valsts sociālo pakalpojumu sniegšanas principiem, valsts ekonomiskās situācijas un sabiedrības vai

¹² Ziņojums par dažādu sociāli demogrāfisko grupu darba un privātās dzīves saskaņošanas iespējām COVID-19 izplatības mazināšanai noteikto ierobežojumu periodā. Projekta papildu rezultāts Nr.29. 10. - 11.lpp. http://stradavesels.lv/Uploads/2021/01/05/29_zinojums_final_c.pdf

¹³ Satversmes tiesas 2002.gada 26.jūnija spriedums lietā Nr.2001-02-0106. Latvijas Vēstnesis, 99, 27.06.2001.

¹⁴ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2011. 94. – 95.lpp.

kādas tās daļas īpašas nepieciešamības pēc valsts palīdzības vai atbalsta.¹⁵ Taču arī šajā situācijā valsts rīcības brīvība nav absolūta. Sociālo tiesību īstenošanā tai ir jāievēro vispārējie tiesību principi, kas veido personas un valsts tiesisko pamatu.¹⁶

Neskatoties uz to, ka slimības palīdzības pabalsta un dīkstāves atbalsta saņēmēji atrodas salīdzināmos apstākļos, atbalsta apmērs ir noteikts atšķirīgs, proti, dīkstāves gadījumā tas ir 70 % apmērā no personas bruto darba samaksas, bet bērna pieskatīšanas gadījumā – 60 % no personas vidējās iemaksu algas.

Tādējādi, ja personai attiecīgajā laika periodā ir bijusi alga 800 *euro*, dīkstāves gadījumā viņa saņems atbalstu 560 *euro*, bet, pieskatot bērnu, slimības palīdzības pabalsts būs 472 *euro*. Savukārt, ja personai alga ir bijusi 700 *euro* un mazāk, dīkstāves gadījumā persona saņem ne mazāk kā 500 *euro* (70 % no 700 *euro* ir 490 *euro*), bet slimības palīdzības pabalstu – 413 *euro*.

Tā kā slimības palīdzības pabalstam minimālais apmērs nav noteikts, līdz ar to, salīdzinājumā ar dīkstāves atbalsta saņēmējiem, **slimības palīdzības pabalsta saņēmēji ir nostādīti krietni sliktākā situācijā.**

Noteikumu projekta anotācijā ir norādīts, ka, lai nodrošinātu lielāku atbalstu darba devējiem, pašnodarbinātām personām un patentmaksātājiem, kuri ir cietuši no Covid-19 radītajiem apstākļiem ir palielināts minimālais atbalsta sliekšnis, paredzot, ka par pilnu kalendāro mēnesi par dīkstāvi saņem ne mazāk kā 500 *euro* (patentmaksas gadījumā 500 *euro*).¹⁷ Taču anotācija nesniedz atbildi, kāpēc valdība izvēlējās noteikt minimālā dīkstāves atbalsta summu 500 *euro*, pielīdzinot to 2021.gada minimālajai darba algai valstī pirms nodokļu nomaksas (bruto).

Salīdzinājumam jānorāda, ka līdz 2021.gada 1.janvārim par dīkstāvi varēja saņemt ne mazāk kā 330 *euro* apmērā, t.i., minimālā dīkstāves atbalsta summa tika noteikta atbilstoši minimālajai darba algai valstī pēc nodokļu nomaksas (neto).¹⁸

Savukārt atbilstoši Ministru kabineta sniegtajam skaidrojumam, slimības palīdzības pabalsts ir noteikts līdzīgi kā vecāku pabalsts 60 % apmērā no iepriekšējiem ienākumiem kā pabalsts, kas vairāk ir paredzēts bērna pieskatīšanai.

Vērtējot iepriekš norādīto, tiesībsarga ieskatā **nav saskatāms objektīvs pamats, kāpēc vienā situācijā valsts sniegtajam atbalstam ir iespējams noteikt minimālo apmēru, turpretim, otrā situācijā – nē.** Turklāt nav ņemts vērā arī tas, ka slimības palīdzības pabalsta saņēmēji ir personas (ģimenes) ar bērniem, kas ir viena no mazāk aizsargātajām sabiedrības grupām, kas atbilstoši sociāli atbildīgas valsts principam prasa papildu rūpes no valsts puses.

Ņemot vērā iepriekš minēto var secināt, ka atšķirīgai atbalsta apmēra noteikšanas kārtībai nav objektīva pamata un tā nav vērsta uz sabiedrības labklājības nodrošināšanu, līdz ar to šāda kārtība nav samērīga.

¹⁵ Satversmes tiesas 2006. gada 8. novembra spriedums lietā Nr. 2006-04-01, 16. punkts. Latvijas Vēstnesis, 183, 15.11.2006.

¹⁶ Satversmes tiesas 2006. gada 11. decembra spriedums lietā Nr. 2006-10-03, 16.1. punkts. Latvijas Vēstnesis, 201, 19.12.2006.

¹⁷ Ministru kabineta noteikumu projekts "Grozījumi Ministru kabineta 2020.gada 24.novembra noteikumos Nr.709 "Noteikumi par atbalstu par dīkstāvi nodokļu maksātājiem to darbības turpināšanai Covid-19 izraisītās krīzes apstākļos"" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejama: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40496759>.

¹⁸ Ministru kabineta noteikumu projekta "Noteikumi par dīkstāves atbalsta sniegšanu nodokļu maksātājiem to darbības turpināšanai Covid-19 izraisītās krīzes situācijas apstākļos" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejama: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40494724>.

Papildus iepriekš minētajam jāatzīmē, ka atšķirībā no dīkstāves atbalsta saņēmējiem¹⁹, slimības palīdzības pabalsta saņēmējiem netiek nodrošināta piemaksa 50 euro apmērā par katru apgādībā esošu bērnu.

Apkopojot iepriekš norādīto, tiesībsargs uzskata, ka likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" pārejas noteikumu 50.punktā noteiktā slimības palīdzības pabalsta apmēra noteikšanas kārtība, saskaņā ar kuru slimības palīdzības pabalsts tiek noteikts 60 % apmērā no personas vidējās iemaksu algas, neparedzot pabalsta minimālo apmēru, ir pretrunā Satversmes 91.pantā iekļautajam tiesiskās vienlīdzības principam.

Pamatojoties uz Tiesībsarga likuma 11.panta 4.punktu un 12.panta 8.punktu, tiesībsargs aicina Saeimu pēc iespējas īsākā laikā novērst likuma "Par maternitātes un slimības apdrošināšanu" pārejas noteikuma 50.punkta neatbilstību Satversmes 91.pantā iekļautajam vienlīdzības principam, kā arī tiesiskās skaidrības nolūkos papildināt minētā likuma pārejas noteikumu 48.punkta 1.apakšpunktu, paredzot, ka slimības palīdzības pabalstu izmaksā, ne tikai, ja persona nevar strādāt attālināti, bet arī, ja nevar attālināti veikt darbu pienācīgā kvalitātē.

Par rekomendācijas ieviešanu lūdzu informēt līdz **2021.gada 16.aprīlim**.

Ar cieņu

tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu

¹⁹ Sk. Ministru kabineta 2020.gada 24.novembra noteikumu Nr.709 "Noteikumi par atbalstu par dīkstāvi nodokļu maksātājiem to darbības turpināšanai Covid-19 izraisītās krīzes apstākļos" 11.punktu.